

Acta Medicinae et Sociologica (2022)
Vol. 13. No. 35. (54-70)

doi:
<https://doi.org/10.19055/ams.2022.11/29/3>

UNIVERSITY OF
DEBRECEN
FACULTY OF
HEALTH SCIENCES
NYÍREGYHÁZA

Iskolavezetők és vidéki elitszerepek

Sárosi-Blága Ágnes¹

¹ Szociológus, KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Csíkszereda, Mihail Sadoveanu utca 14 szám, Hargita megye, Románia. ORCID: 0000-0003-3470-2943

INFO

Kapcsolattartó szerző neve

Sárosi-Blága Ágnes
email címe:
agnesblaga@gmail.com

Keywords

rural school, school
leaders, rural elite roles,
rural development,
Szeklerland

Kulcsszavak

rurális iskola,
iskolavezetők, vidéki
elitszerepek,
vidékfejlesztés,
Szekelyföld

ABSTRACT

Abstract

The study is based on a questionnaire survey carried out in 2017-2018. It analyses the attitudes of school leaders in Szeklerland (n=238) based on two main aspects in the topics that determine the everyday school work and leadership: (1) the relationship between school and local society and (2) the social context. The importance of this topic is indicated by the changes in the role of schools, teachers and school leaders in the 21st century, which have created different challenges for rural schools and areas compared to urban ones, and which can be addressed in new ways. These new processes require a change of approach in school management, which is not only a matter of school management and education, but also of rural development. The aim of the study is to draw attention to the relevance of this process by referring to the literature and by analysing the attitudes of school leaders in Szeklerland.

Absztrakt

A tanulmány egy 2017-2018 között megvalósuló kérdőíves adatfelvétel alapján készült. A székelyföldi iskolavezetők célcsoportban (n=238) két kiemelt szempont szerint elemzi az iskolavezetők attitűdjeit a mindennapi iskolaműködést és vezetést meghatározó témákban: (1) az iskola és helyi társadalom közötti kapcsolatok, valamint (2) a társadalmi kontextus. A témaválasztás aktualitását és fontosságát jelzik az iskola, a pedagógusok, valamint az iskolavezetők szerepének 21. századi változásai, amelyek rurális iskolák és térségek esetében a városiakhoz képest eltérő, és újszerű módszerekkel kezelhető kihívásokat eredményeztek. Ezek az új folyamatok az iskolavezetésben egy szemléletváltást tesznek szükségessé, ami nem csak iskolaműködtetési és oktatási, hanem vidékfejlesztési kérdés is. A tanulmány célja felhívni a figyelmet ennek a folyamatnak az aktualitására a hivatkozott szakirodalmi szempontokkal, valamint a székelyföldi iskolavezetők attitűdjeinek elemzésével.

Ez a tanulmány a csíkszeredai KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának és a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének együttműködésében 2017-2018 között megvalósuló kérdőíves adatfelvétele alapján készült.

Bevezetés

Az iskola és az oktatás szerepének 21. századi változásai – különösképpen az oktatással kapcsolatos társadalmi igények és elvek megváltozása, és az ehhez kapcsolódó alkalmazkodási nehézségek – az iskola és a pedagógusok szerepének újraértelmezését teszik szükségessé, és vidéki térségekben sajátos módszerekkel kezelhető kihívásokat eredményeznek (például Sousa 2013). Európai vonatkozásban a változási folyamat aktuális kérdéseivel foglalkozó szakmai elemzések és kutatások fontos témája a rurális iskolák vezetése (Fargas-Malet és Bagley 2021), amelyben jelentős figyelem irányul az iskolavezető célcsoport attitűdjeire és szerepének komplexitására (például Deunk és Maslowski 2020, Hadjitheodoulou Loizidou és Fokaidou 2020, Wildy és mtsai 2014, Autti and Bæck 2021).

A témában releváns nemzetközi szakirodalmi anyagokhoz hasonlóan (például Wallin és Newton 2014, Lingam és mtsai 2014, Bauch 2001, Olsen 2017) a rurális iskolák társadalmi szerepével és fejlesztési lehetőségeivel, valamint ebben a vonatkozásban a szülők, pedagógusok és az iskolavezetők attitűdjeivel foglalkozó vagy részben érintő székelyföldi elemzésekben is (például Biró – Bodó 2020, Biró – Sárosi-Blága 2018, Sárosi-Blága 2020, Szász 2021, 2022) a vidéki térségek és vidéki közösségek fejlesztésében játszott szerep fontossága, vidékfejlesztési jelentősége van hangsúlyozva.

A székelyföldi térség Románia központi részén található, nem adminisztratív jellegű, kisebb és nagyobb falvakat, illetve 10 – 40 000 lakossal rendelkező városokat magába foglaló tájegység. Többségében magyar etnikumú népességgel rendelkezik (Biró 2020). Ehhez a térséghez kapcsolódóan a vidéki elitszerepek tanulmányozása alapján megfogalmaztuk, hogy az iskolavezetők egy sajátos vidéki elitszerepben vannak, amelyen belül keverednek a pedagógusszerep megéléséből és általában a helyi közösségvezető, valamint hivatali szerepből adódó viselkedés- és magatartásformák, attitűdök (Biró és társai 2019, Sárosi-Blága 2018a).

Jelen tanulmány fókuszában is ennek a sajátos vidéki elitszerepnek a vidékfejlesztési jelentősége áll. Ugyanakkor fontos felhívunk a figyelmet arra, hogy a rurális településeken működő iskolák vezetési modelljében –

illetve annak megváltoztatásában – rejlő fejlesztési lehetőségek felismerése és szakmai értelmezése egy viszonylag új témakör, amelyen belül jelen pillanatban, a rendelkezésünkre álló kutatási eredmények alapján csupán arra vállalkozhatunk, hogy jelezzük az iskolavezetők komplex szerepének, és ebből adódóan az attitűdjeinek vidékfejlesztési jelentőségét, és ezáltal támogassuk a rurális iskolák működésével kapcsolatos szemléletváltási folyamatot.

A tanulmány alapját képező kutatási program 2017-2018 között valósult meg a csíkszeredai KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának és a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének együttműködésében. A kérdőíves adatfelvétel a közel 11 ezres nagyságrendű, romániai magyar pedagógustársadalmat célozta meg. Az adatfelvétel lehetőséget kínált arra, hogy a székelyföldi mintán feltérképezzük az iskolavezetők attitűdjeit formáló tényezőket olyan, a mindennapi iskolaműködést és vezetést meghatározó témákban, mint (1) szereplők, partnerek, (2) oktatási rendszer, (3) pedagógusok sajátosságai (4) az iskolai és iskolán kívüli programok/rendezvények, (5) a kisebbségi helyzet.

Jelen tanulmány a székelyföldi iskolavezetők célcsoport attitűdjeit elemzi két kiemelt szempont szerint: (1) iskola és helyi társadalom közötti kapcsolatok, (2) társadalmi kontextus.

Az általunk elemzett székelyföldi célcsoport esetében fontos megjegyezni, hogy az iskolavezető pedagógus is – sőt, elsősorban az –, ami föltehetően szoros összefüggésben van a vezető szerep működtetésével, és ilyen értelemben az egyes témákkal kapcsolatban kialakult attitűdökkel. Ugyanakkor fontos kiemelni azt is, hogy a tanulmányban elemzett iskolavezetők kivétel nélkül mindannyian állami vezetés alatt álló iskolák vezetői. Ilyen értelemben a mozgásterük meglehetősen korlátozott egy magánintézményhez képest. Ezeket a sajátosságokat más háttérű európai vidéki térségek intézményeinek vezetésével foglalkozó szakmai munkák szempontjaihoz és eredményeihez való viszonyítás – valamint az ilyen szakmai munkákban elterjed kulcsszavak és definíciók alkalmazása – során mindenképp fontos szem előtt tartani.

Elméleti háttér

Az EU-28 népességének csupán 28%-a él vidéki térségben (Eurostat 2020), ami részben magyarázatot ad arra, hogy a vidéki iskolákra irányuló szakpolitikai figyelmet elsősorban még mindig a várostól való távolságok és a

tanulólétszám alapján releváns gazdasági, fenntarthatósági kérdések határozzák meg. Az elmúlt két évtizedben számos európai országban végeztek rurális iskolákra irányuló kutatásokat olyan témákban, mint az iskolavezetés, a társadalmi kontextus fontossága, valamint az iskola és a közösség közötti kapcsolatok (az európai rurális iskolákkal kapcsolatosan az utóbbi 10 év angol nyelvű szakirodalmi anyagairól részletes áttekintést lásd Fargas-Malet és Bagley 2021. A korábbi időszakról lásd Hargreaves és mtsai 2009, Åberg-Bengtsson 2009, Dowling 2009, Kalaoja és Pietarinen 2009, Kvalsund 2009). A tanulmány kontextusában nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a rurális iskolák helyzetének nem csak iskolaműködtetési és oktatási, hanem vidékfejlesztési jelentősége is van. Ilyen értelemben fontosnak tartjuk azokat a szakmai megközelítéseket, amelyek a rurális iskolák újrapozicionálásával, a vidéki térségek fejlesztési lehetőségeivel, valamint ezekben a folyamatokban az iskolavezetők szerepével (például Wallin és Newton 2014, Lingam és társai 2014, Bauch 2001, Olsen 2017), a célcsoportot érintő kihívásokkal (Plessis 2017, Preston és Barnes 2017) foglalkoznak. Az iskolavezetők közvetlen módon a rurális iskolák, közvetett módon pedig a vidéki térségek fejlesztési folyamatainak potenciális ágensei. Készségeik, tudásuk, attitűdjeik meghatározóak lehetnek az iskola és a helyi társadalom közötti együttműködési kapcsolatok kialakításában (Plessis 2017, Preston és Barnes 2017).

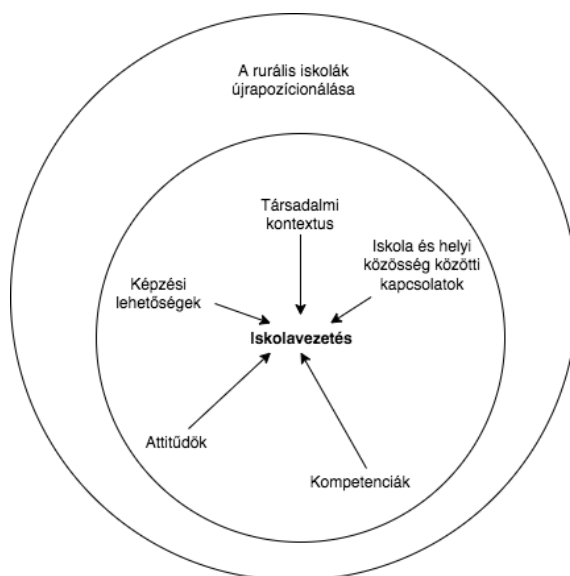
Fargas-Malet és Bagley (2021) a rurális iskolák helyzetével az iskolavezetésen keresztül foglalkozó európai tanulmányok áttekintése alapján jelzi, hogy tekintettel a rurális iskolák heterogenitására egy adott országon belül és az országok között is (pl. pénzügyi és oktatási nehézségek, infrastruktúra, együttműködések, hálózatok, szakértelem, egyéni motiváció többletmunka) az igazgatók helyzete és hozzáállása is rendkívül változatos.

A fentiekben hivatkozott kutatási témák tágabb értelemben a rurális iskolák helyzetének/működésének értelmezését és társadalmi szerepének újragondolását célozzák meg, amire székelyföldi viszonylatban is egy fontos és figyelemre méltó szemléleti és gyakorlati fordulatként hivatkozunk mindamelllett, hogy a kapcsolódó kérdésfelvetések és kezdeményezések, tapasztalatok még nagyon újszerűnek számítanak (Bíró – Bodó 2020, Bíró – Sárosi-Blága 2018). Ilyen újszerű szakmai kérdésfelvetés az iskolavezetés és a rurális iskolaigazgatók helyzete.

A hivatkozott szakirodalmi anyagok és az eddigi kutatási tapasztalataink alapján az 1. ábra azt szemlélteti, hogy a székelyföldi térségben, a mindennapi

iskolavezetéshez és a működéshez kapcsolódóan – vagy abból kiindulva – melyek lehetnek az iskolák újrapozícionálásának tényezői. Ilyen értelemben emeljük ki a társadalmi kontextust, iskola és helyi közösség közötti kapcsolatokat (beleértve a különféle partnerségeket), kompetenciákat (pedagógusi és vezetői), attitűdöket, valamint a képzési lehetőségeket.

1. ábra: A székelyföldi rurális iskolák újrapozícionálásának tényezői a tanulmányban hivatkozott szakirodalmi anyagok és az eddigi kutatási tapasztalatok alapján

Forrás: saját szerkesztés, 2022

A székelyföldi rurális oktatási és intézményműködtetési gyakorlatban, a rurális településeken működő iskolákhoz kapcsolódóan a hétköznapi diskurzusok, szakpolitikai anyagok és a médiatematizációk egyaránt a városhoz viszonyított hátrányos helyzetre, és ennek a negatív következményeire alapozódnak. Ennek a város és vidék szembeállításnak a lényege röviden az, hogy a vidéki környezetben működő iskolák a számszerű, teljesítményalapú (például tanulólétszámok, iskolai eredmények, didaktikai felszereltség) összehasonlítások során jóval elmaradnak a városi környezetben működő iskoláktól (Biró – Sárosi-Blága 2018). Eddigi kutatásaink és elemzéseink alapján (például Biró – Bodó 2020, Biró – Sárosi-Blága 2018, Biró és társai 2021) a rurális iskolák mindennapi életét a negatív tényezők hatásának csökkentésével kapcsolatos rutinfeladatok határozzák meg, és az

iskolaműködésben fontos szereplők, vidéki elitek (ide tartoznak az iskolavezetők mellett a pedagógusok, más intézményvezetők és helyi kulcsszereplők) narratíváiban, mindennapi munkavégzési gyakorlatában háttérbe szorul az iskolára, mint helyi, lokális közösségi intézményre való fókuszálás. A legrosszabb forgatókönyvek – például bizonyos települések elnéptelenedése, vagy olyan jellegű funkcióvesztése, mint amilyenről Ludescher (2017) a magyarországi vidéki térségek változásai kapcsán ír – szerint ennek a következménye jóval túlmutat a tanulók létszámának csökkenésén és az iskola megszűnésén, összefüggésben van a rurális települések életképességével, versenyképességével. Az elemzett térségben több példa van visszafordíthatatlan leépülési folyamatokra, ami igazolja, hogy a rurális iskolák újrapozicionálásának kérdése aktuális és több, mint oktatási probléma. Ilyen értelemben szakmai feladatnak tartjuk egy olyan szemléleti fordulat lehetőségének tematizálását, amelyben az iskolavezetési gyakorlat feltérképezése, modellezése, és általános értelemben az iskolavezetőkkel mint helyi, lokális intézményvezetőkkel – és nem csupán oktatási intézményvezetőkkel – való foglalkozás egy fontos kiindulópont.

Anyag és módszer

A tanulmány alapját a romániai magyar pedagógusok körében végzett, komplex kutatási módszereket alkalmazó szakmai program képezi, amely 2017-2018 között valósult meg a csíkszeredai KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának és a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének együttműködésében. Az Erdély szintű kérdőíves adatfelvétel több problématerület vizsgált: a pályaválasztás tényezői, pályaelhagyási tervek, a szakmai, anyagi helyzet megítélése, a pedagógus szerepnek a kisebbségi helyzetből adódó specifikumai, a szakterület helyzete, képzési opciók, a pedagógus szerep társadalmi megítélése, az IKT tartalmak/eszközök iskolai használata, az iskola működésének megítélése, a pedagógusszerep jó működtetésének feltételei.

A kutatási program külön modulban, kérdőíves felmérés keretén belül foglalkozott az iskolavezetők attitűdjeit formáló tényezőkkel.

Jelen tanulmány a fentiekben hivatkozott kérdőíves adatfelvétel eredményei alapján, a székelyföldi iskolák vezetőinek célcsoportján belül (n=238), két kiemelt szempont alapján elemzi a viszonyulásmódokat:

1. Iskola és helyi társadalom közötti kapcsolatok:
 - az iskola működését meghatározó szereplőkhöz való viszonyulásmód
 - az iskolai és iskolán kívüli programok/rendezvények
2. Társadalmi kontextus:
 - az oktatási rendszerrel kapcsolatos meglátások
 - kompetenciák: a pedagógusok sajátosságainak és tudásának hatása az iskola működésére

A viszonyulásmódokat a kérdőív 5-ös Likert-skálán mérte. A válaszok SPSS programban kerültek rögzítésre. Jelen elemzés leíró statisztikai módszereket alkalmaz.

Az elemzés továbbá magyarázó jelleggel alkalmazza a terepmunka során tapasztalt megfigyeléseket és informális beszélgetéseket.

Eredmények

1. Iskola és helyi társadalom közötti kapcsolatok

A rurális iskolák témakörben hivatkozott szakirodalmi anyagok és az eddigi székelyföldi kutatási eredmények, tereptapasztalatok alapján az iskolavezetők attitűdjeit két kiemelt szempont szerint elemeztük: iskola és helyi társadalom közötti kapcsolatok, valamint társadalmi kontextus. A kiemelt szempontok elemzésének a fő célja az, hogy a társuló adatok, attitűdök bemutatása révén képet formáljon arról, hogy az iskolavezetők mindennapi intézményvezetési gyakorlatában milyen szerepet kap ez a két, az iskolák működése szempontjából fontos partnerségi tényező, és ez alapján milyen következtetéseket lehet megfogalmazni a székelyföldi rurális iskolák újrapozicionálásának esélyeivel, lehetőségeivel kapcsolatban. Elemzési munkánkat meghatározta az a kulcsfontosságú, fejlesztési lehetőségként is értelmezhető térségi jellegzetesség, hogy bár az országos léptékű jogi-adminisztratív keretek és ellenőrzési, működtetési gyakorlatok nem ösztönzik, direkt módon nem is korlátozzák azt, hogy az iskolaigazgatók mint helyi vezetők egy újrapozicionálási kezdeményezés vagy folyamat potenciális kulcsszereplői legyenek. Ilyen értelemben ezzel a célcsoporttal kapcsolatban felmerül egy informális mozgástér lehetősége mindamelllett, hogy az intézményi tevékenységet értelemszerűen befolyásolják a bürokratikus szabályok és egyéb, az oktatási rendszer sajátosságaiból adódó külső tényezők. Egy korábbi, a rurális iskolák újrapozicionálási lehetőségeivel foglalkozó

munkánkban (Biró – Sárosi-Blága 2018) felhívtuk a figyelmet arra a székelyföldi sajátosságra, amely szerint az iskolák mindennapi működésében nagyon fontos szerepet kap az intézményvezető habitusa, a saját szerepértelmezése, az iskola működésével kapcsolatos saját meggyőződései, értékrendszere, kapcsolatrendszere, társadalmi beágyazottsága. Mindez keretet képez a jelen tanulmányban bemutatott adatok értelmezéséhez.

Az iskola és a helyi társadalom közötti kapcsolatok elemzésén belül két további szempontot fogalmaztunk meg: az iskola működését meghatározó szereplőkhöz, valamint az iskolai és az iskolán kívüli programokhoz, rendezvényekhez való viszonyulásmód elemzése. Míg az előbbi a fontosabb aktorokon keresztül, az utóbbi a konkrét programokon, tehát a lokális közösséggel való kapcsolódási lehetőségek megítélésén keresztül formál képet a székelyföldi rurális iskolák működéséről.

Az iskola működését meghatározó szereplőkhöz való viszonyulásmód

Kutatásunk során több megközelítésben megkérdeztük az iskolavezetők véleményét az iskolák életére nézve meghatározó szereplőkről: például milyen aktorok (szülők, gazdasági szereplők, helyi hivatalok, megyei tanfelügyelőség, szakminisztérium) fontosak az iskola eredményes működésében; milyen partnerkapcsolatok fontosak az iskola vezetése szempontjából; milyen szervezetek (szülői testületek, diáktanács, iskola egyesülete, ALUMNI hálózat, támogatók) hasznosak az intézmény munkájában.

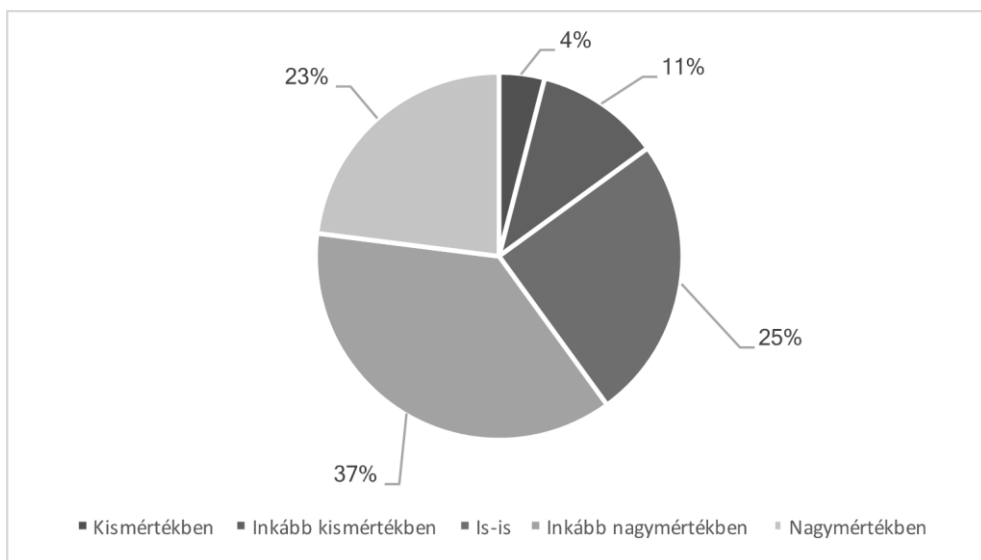
Az elemzett célcsoport attitűdjei alapján az iskola mindennapi életét befolyásoló szereplők fontosságának megítélése nem minden esetben társul a partnerség kialakításának fontosságához, pontosabban az ebben való aktív szerepvállaláshoz. A megkérdezett iskolavezetők a felsorolt szereplők közül a szülőkkel való kapcsolatot tartják a legfontosabbnak, ugyanis az 5-ös Likert skálán mérve (az 5-ös, „nagyon fontos” válaszok alapján), a vezetők 63%-a szerint a szülők hozzáállása nagymértékben befolyásolja az iskola eredményes működését, illetve 78%-os arányban válaszolták azt, hogy a vezetésben is nagyon fontos a velük való jó kapcsolat.

Fontossági sorrendben ezt követik a helyi hivatalok (pl. önkormányzat), ugyanis az ő hozzáállásukat a megkérdezettek 53%-a tartja kiemelten fontosnak az iskola mindennapi működésében. Ebben a vonatkozásban a partnerségi kapcsolat kialakításának és működtetésének szándéka is erős. A válaszadók a szakminisztérium szerepét (42%) fontosabbnak ítélték meg, mint

a megyei tanfelügyelőség (32%) munkáját, de egyik esetben sem társul ez az aktív, mindennapos partnerségi kapcsolat kialakításának szándékával annak ellenére, hogy térségi szintű politikai támogatottság elérésének lehetősége rejlik ebben.

Az, hogy a gazdasági szereplőket a vezetők 23%-a tartja kiemelten fontosnak, kétféleképpen értelmezhető: egyrészt arra lehet ebből következtetni, hogy jelenleg még nincsenek kialakulva azok az együttműködési modellek, amelyek fontosabbá tehetnék a gazdasági szereplőket az iskolák működésében. Ezt igazolja az is, hogy a saját forrásbevonást a megkérdezett vezetők egynegyede tartja fontosnak. Másrészt pedig pozitívként értelmezhető, hogy a vezetők közel egynegyede felismerte a gazdasági szereplőkkel való együttműködésben rejlő lehetőségeket.

2. ábra: Véleménye szerint milyen mértékben befolyásolja (általában) az iskola hatékony, eredményes működését a helyi gazdasági szereplők hozzáállása?

Forrás: saját szerkesztés, 2022

Az iskola működéséhez kapcsolódó/kapcsolható szervezetek közül a vezetők az iskola egyesületeit tartják a legfontosabbnak (48%-os a nagyon fontos, illetve 34%-os az inkább fontos említések aránya). Ezt követi a szülői testületek kiemelt fontossága (39%). A vezetők meglepő módon kismértékben tartják fontosnak a diáktanácsok (16% a nagyon fontos említések aránya),

illetve az ALUMNI hálózatok fontosságát (11% a nagyon fontos említések aránya), annak ellenére, hogy a lokális partnerségek kialakítása szempontjából ezeknek kiemelt jelentőségük van. Föltehetően ennek a háttérében az áll, hogy a székelyföldi rurális iskolákban még kevésbé, vagy az iskola alárendeltségében működnek ezek a szervezeti formák.

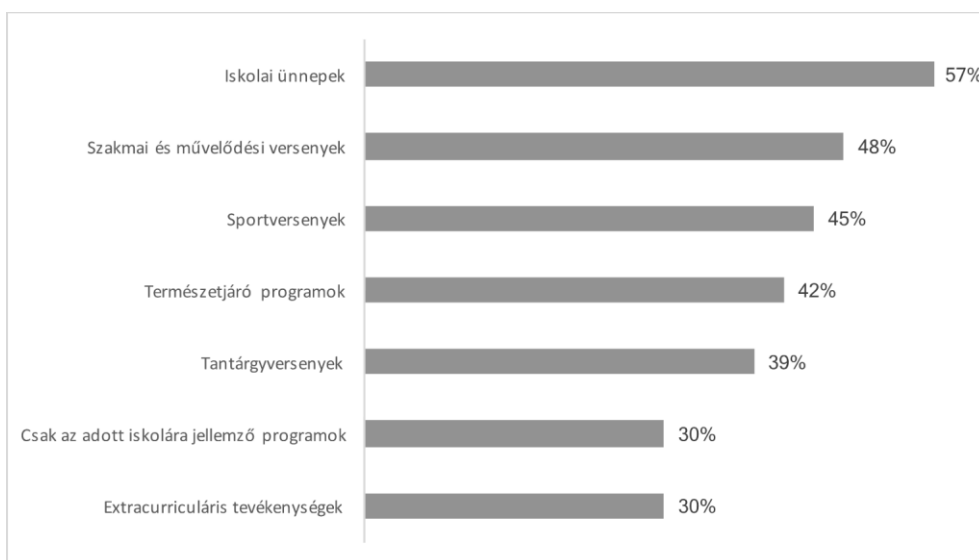
Az iskolai és iskolán kívüli programok/rendezvények értékelése

Az iskola és a helyi társadalom közötti kapcsolat szempontjából információértékkel bír az, hogy a vezetők miként vélekednek, és milyen fontossági sorrendet állítanak fel az iskolai és iskolán kívüli programokat/rendezvényeket illetően. Ennek a kérdéskörnek az elemzése kiindulópontot képezhet a székelyföldi rurális iskolaigazgatók informális mozgásterének feltérképezéséhez is, ugyanis a legtöbb rendezvényt az oktatási rendszer nem kötelezi, általában az igazgatók és az iskola pedagógusközösség motivációján és szándékán múlik az, hogy minek adnak prioritást. Vannak olyan iskolák is, ahol egy aktív szülői testület, vagy diákszervezet mozgatja ilyen szempontból az iskolai életet, de tereptapasztalataink alapján ez nem elterjedt.

A kérdőívünkben felsorolt iskolai és iskolán kívüli programok közül az iskolai ünnepek kapták a legtöbb említést (57% kiemelten fontosnak tartja). Ezeket követik a szakmai és művelődési versenyek (48%), a sportversenyek (45%), valamint a természetjáró programok (42%). A vezetők körében a többi programhoz képest kisebb fontosságnak örvendenek az extracurriculáris tevékenységek, ugyanis csupán egyharmaduk tartja azokat kiemelten fontosnak. Továbbá a válaszok alapján a vezetők számára kevésbé prioritás, hogy csak az adott iskolára jellemző programokat szervezzenek (31%-uk tartja ezt kiemelten fontosnak). A fentiekben elhangzottak alapján arra lehet következtetni, hogy az iskolai és iskolán kívüli rendezvények kapcsán a vezetők egy, az általános közvéleményben elfogadott és bejáratott kerethez igazodnak, amelyben kevesebb szerep jut a kísérletezésnek, az egyedi programoknak, valamint az extracurriculáris tevékenységeknek. Az eredmények értelmezésénél szükségszerű figyelembe venni azt, hogy az extracurriculáris és más, egyedi programok megszervezése olyan plusz energia befektetéssel jár a pedagógusok részéről, amit az igazgatók vezetőként csak kevés esetben tudnak anyagilag is jutalmazni. Így az ilyen jellegű programszervezés elvárás sem lehet az ő részükről, ami vezetési szempontból

egy jelentős korlátként értelmezhető. Feltételezhető tehát, hogy a különféle versenyek, iskolai ünnepek megszervezése mellett kevés idő és energia marad más programokra, és az utóbbiak azért vannak hátrébb a vezetők fontossági sorrendjében.

**3. ábra: Az iskolai és iskolán kívüli programok/rendezvények fontossága az iskolavezetők attitűdjében
(a „nagyon fontos” válaszok szerinti sorrend, %)**

Forrás: saját szerkesztés, 2022

2. Társadalmi kontextus

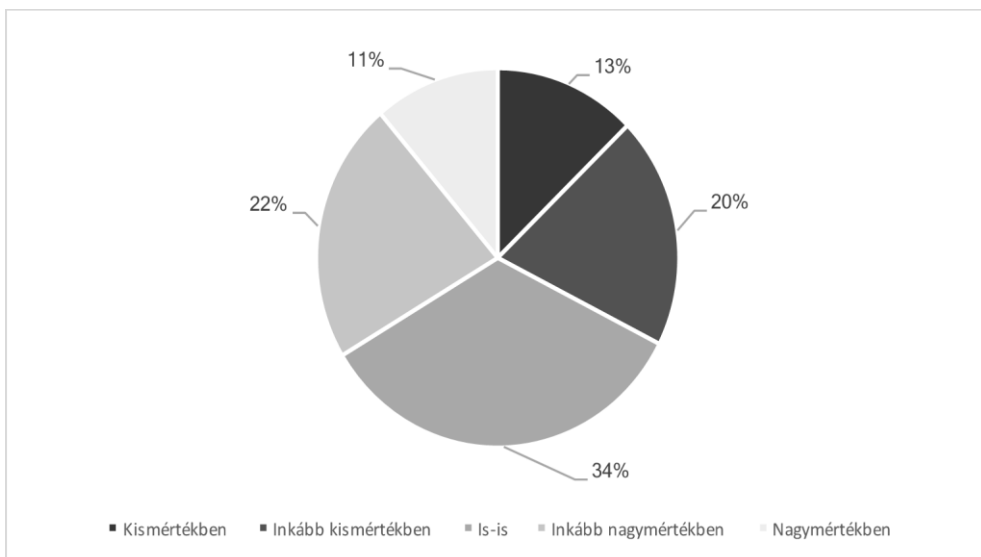
Az iskola mindennapi működését meghatározó társadalmi kontextus elemzésében két fontos szempontot emeltünk ki: a célesoport oktatási rendszerrel kapcsolatos meglátásai, valamint a pedagógusok sajátosságainak (tudásának, felkészültségének) hatása az iskola működésére.

Az oktatási rendszer általános működésével kapcsolatos meglátások elemzésével kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy a közvéleményben megjelenő, általános problémák közül a vezetőket melyek érintik leginkább a mindennapi munkavégzés során, mi foglalkoztatja őket. Mindez képet formál a tágabb értelemben vett társadalmi kontextusról, amely meghatározó a rurális iskolák működése szempontjából: jelzi az újrapozicionálással kapcsolatos korlátokat.

A megkérdezettek háromnegyede egy 5-ös skálán a túl sok adminisztrációs munkát (79%), illetve a kevés finanszírozást (75%) emelte ki, illetve 50% problémásnak látja a rendszer túlszabályozottságát is.

Különböző kontextusokban rákérdeztünk arra, hogy *a pedagógusok olyan sajátosságai, mint például a kor, tudás, szakmai felkészültség, hozzáállás hogyan befolyásolják az iskola működését.* Ezek közül a személyes, emberi hozzáállás kapta a legtöbb említést (77%). A pedagógusok tudását (12% nem tartja megfelelőnek), szakmai felkészültségét (9% nem tartja megfelelőnek), korát (8%-uk szerint határozza meg az iskola eredményes működését) a megkérdezettek nem igazán sorolják az intézmény működését meghatározó tényezők közé. Például a korról kapcsolatban kérdőívünk tartalmazott egy ellenőrző kérdést is (Milyen mértékben nehezíti az iskola munkáját, hogy kevés a fiatal pedagógus), ahol hasonló attitűd körvonalazódott: csupán a megkérdezettek 11%-a tartja kiemelt problémának azt, hogy kevés a fiatal pedagógus.

4. ábra: Tapasztalata szerint az, hogy kevés a fiatal pedagógus milyen mértékben nehezíti egy iskola munkáját?

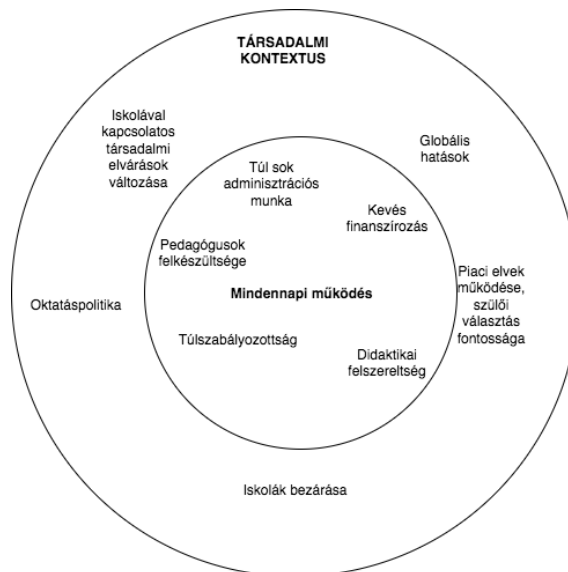
Forrás: saját szerkesztés, 2022

A rurális iskolák helyzetével foglalkozó – és a tanulmányban idézett – szakirodalmi anyagok és a kutatási eredmények alapján az 5. ábra azt szemlélteti, hogy a mindennapi működést, és ahhoz szorosan kapcsolódóan a vezetőket foglalkoztató főbb témákat (túl sok adminisztrációs munka, kevés

finanszírozás, didaktikai felszereltség, túlszabályozottság, pedagógusok felkészültsége) milyen társadalmi kontextus határozza meg. Pontosabban melyek a társadalmi kontextus fontosabb tényezői. Az eredmények alapján az iskolavezetőket foglalkoztató problémák háttérében a következők állnak: a globális hatások és változások által észlelt új társadalmi elvárások, a piaci elvek előtérbe kerülése, a romániai oktatási rendszer lassú adaptálódása, és mindezekből adódóan az iskolák bezárásának veszélye.

A kutatási eredmények és a tereptapasztalatok azt jelzik, hogy az iskola lokális társadalmi szerepével kapcsolatos társadalmi elvárásokat az iskolaigazgatók elsősorban az egyéni szintű oktatási és nevelési funkciók alapján értelmezik és érzékelik. Tehát az iskolák közösségi jellegű funkcióbővítésének szükségességét egyelőre a társadalmi elvárások nem közvetítik, a családok érdeke elsősorban oktatási/nevelési jellegű, és az iskolavezetők is ehhez igazodnak. Mindez korlátként működhet az iskolák újrapozicionálását megcélzó kezdeményezésekben.

5. ábra: A rurális iskola mindennapi működésében a társadalmi kontextus meghatározó tényezői

Forrás: a kutatási eredmények és a tanulmányban hivatkozott szakirodalmi szempontok alapján saját szerkesztés, 2022

Összegzés

A tanulmány a székelyföldi térség rurális településein működő iskolák vezetőinek sajátos vidéki elitszerepét tematizálta vidékfejlesztési megközelítésben. Fő célja az volt, hogy a rurális iskolák működésével foglalkozó szakirodalmak alapján megvizsgálja, hogy a 21. századi rurális iskola működésében fontos együttműködés és partnerség az elemzett iskolavezető célcsoport attitűdjei alapján mennyire aktuális téma a székelyföldi iskolák működési gyakorlatában.

A tanulmány két kiemelt szempont szerint elemezte az iskolavezetők attitűdjeit: (1) iskola és helyi társadalom közötti kapcsolatok, (2) társadalmi kontextus.

Az iskola és a helyi társadalom közötti kapcsolatok elemzése alapján az iskola mindennapi életét befolyásoló szereplők fontosságának megítélése nem minden esetben társul a partnerség kialakításának fontosságához, és az ebben való aktív szerepvállaláshoz, ami az iskola lehetséges szerepbővítése szempontjából korlátként értelmezhető.

Az iskola és a helyi társadalom közötti kapcsolat szempontjából az iskolai és iskolán kívüli programokhoz/rendezvényekhez való viszonyulásmód elemzése rávilágított arra, hogy az informális mozgástér meglelte ellenére a célcsoport a „kötelezőnek” vélt, „társadalmilag elvárt” programoknak ad prioritást. Véletlenszerűen, és a pedagógusközösség motivációja szerint alakul, hogy az iskolákban szerveződnek vagy sem egyedi programok, rendezvények.

A mindennapi működés, és ahhoz szorosan kapcsolódóan a vezetőket foglalkoztató főbb témák elemzése alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy az iskolavezetők mindennapi munkájában észlelt problémák szoros összefüggésben állnak a globális hatások és változások által észlelt új társadalmi elvárások megjelenésével, a piaci elvek előtérbe kerülésével, a romániai oktatási rendszer lassú adaptálódásával, és mindezekből adódóan az iskolák bezárásának veszélyével. Ugyanakkor a kutatási eredmények és a tereptapasztalatok azt jelzik, hogy a célcsoport jelenlegi eszköztárából még hiányoznak azok a kompetenciák és vezetési modellek, amelyekkel hatékonyan felelni tudnának az új kihívásokra. Az iskolák közösségi jellegű, és vidékfejlesztési jelentőségű funkcióbővítésének szükségességét egyelőre a társadalmi elvárások nem közvetítik, amit igazol az iskolavezetők viszonyulásmódja is. Az iskolaműködésben tehát háttérbe szorul az iskolára mint helyi, lokális közösségi intézményre való fókuszálás. Mindez korlátként értelmezhető az iskolák újrapozicionálását megcélzó kezdeményezések szempontjából.

Felhasznált irodalom

1. Åberg-Bengtsson L. (2009): The smaller the better? A review of research on small rural schools in Sweden. *International Journal of Educational Research* 48(2): 100–108.
2. Autti O.; Bæck U-DK. (2021): Rural teachers and local curricula: Teaching should not be a bubble disconnected from the community. *Scandinavian Journal of Educational Research* 65(1): 71–86.
3. Bauch P.A. (2001): School-Community Partnerships in Rural Schools: Leadership, Renewal, and a Sense of Place, *Peabody Journal of Education*, Vol. 76, No. 2, Reexamining Relations and a Sense of Place between Schools and Their Constituents, 204-221.
4. Biró A. Z. (szerk.) (2008): Székelyföldi jövőképek – térségi fejlesztéspolitikai. Csíkszereda, Alutus Kiadó.
5. Biró A. Z. (2020): Székelyföld – Milyen vidék?, *Pro Scientia Ruralis*, 2020. 1-4., 221-242.
6. Biró A. Z.; Bodó J. (2020): Iskolai oktatás egy vidéki társadalom szemszögéből, *Tér és Társadalom* 34 (4), 143-157.
7. Biró A. Z.; Sárosi-Blága Á. (2018): Rurális iskolák – Válaszút előtt?, *Pro Scientia Ruralis*, 2018. 3-4. 105-147.
8. Biró A. Z.; Sárosi-Blága Á.; Székely K. K.; Silló Á. (2019): Helyi elitek szerepe a helyi fejlesztésben. In: Bodó Julianna (szerk.): *Vidék és társadalom. Domus csoportos kutatási programok. Madéfava, Státus Kiadó*, 167-192.
9. Biró A. Z.; Sárosi-Blága Á.; Szász M. M.; Kovács O.; Kovács J. T. (2021): A tanító szerep változásai rurális környezetben, *Pro Scientia Ruralis*, 2021. 2., 105-154.
10. Deunk M; Maslowski R. (2020): The role of school boards and school leadership in small rural schools in the Netherlands. In: Gristy C, Hargreaves L. és Kučerová S. R. (szerk.) *Educational Research and Schooling in Rural Europe: An Engagement with Changing Patterns of Education, Space, and Place*. Charlotte: Information Age Publishing, 237–257.
11. Dowling J. (2009): Changes and challenges: Key issues for Scottish rural schools and communities. *International Journal of Educational Research* 48(2): 129–139.

12. Fargas-Malet M.; Bagley C. (2021): Is small beautiful? A scoping review of 21st-century research on small rural schools in Europe, *European Educational Research Journal*. 1-23.
<https://doi.org/10.1177/14749041211022202>
13. Hadjitheodoulou Loizidou P.; Fokaidou M. (2020): Experiencing transformation of professional identity: From teaching to leadership in a small rural primary school in Cyprus. *Journal of Education and Culture Studies* 4(2): 158–181.
14. Hargreaves L., Kvalsund R.; Galton M. (2009): Reviews of research on rural schools and their communities in British and Nordic countries: Analytical perspectives and cultural meaning. *International Journal of Educational Research* 48(2): 80–88.
15. Kalaoja E.; Pietarinen J. (2009): Small rural primary schools in Finland: A pedagogically valuable part of the school network. *International Journal of Educational Research* 48(2): 109–116.
16. Kvalsund R. (2009): Centralized decentralization or decentralized centralization? A review of newer Norwegian research on schools and their communities. *International Journal of Educational Research* 48(2): 89–99.
17. Lingam G.; Lingam, N.; Raghuwaiya K. (2014): Challenges for Rural School Leaders in a Developing Context: The Case of Solomon Islands. In *International Journal of Humanities and Social Sciences* Vol. 8, No. 2., 372-380.
18. Ludescher G. (2017): A vidék változása. *Acta med. sociol.* 8 (25), 26-43.
DOI: 10.19055/ams.2017.8/25/3
19. Olsen D. D. (2017): "Homegrown rural school leaders." PhD (Doctor of Philosophy) thesis, University of Iowa, 2017.
<https://doi.org/10.17077/etd.st6dgklx>
20. Plessis P.D. (2017): Challenges for rural school leaders in a developing context: a case study on leadership practices of effective rural principals. *Koers (Online)* vol.82 n. 3.
21. Preston J. P.; Barnes K. E. R. (2017): Successful leadership in rural schools: Cultivating collaboration. *The Rural Educator*, 38(1), 6–15.
22. Sárosi-Blága Á. (2016): Rurális elitek fejlesztésekhez való viszonyulása egy székelyföldi térségben, *PRO SCIENTIA RURALIS* 2016. 4., 171-179.

23. Sárosi-Blága Á. (2018a): A vezetés, mint fejlesztési lehetőség és eszköz vidéki iskolákban, *Pro Scientia Ruralis*, 2018. 1. 43-51.
24. Sárosi-Blága Á. (2018b): Együtt,vagy külön? A településközi együttműködésekről szóló diskurzusok elemzése egy kistérség példáján. *Fórum Társadalomtudományi Szemle: A szlovákiai magyar tudományos műhelyek folyóirata*, 2, 61-74.
25. Sárosi-Blága Á. (2019a): A rurális elit téralapú identitás szerkezetének elemzése egy székelyföldi térségben. *Metszetek - Társadalomtudományi Folyóirat*, 2, 32-49.
26. Sárosi-Blága Á. (2019b): A rurális elit identitásának vidékfejlesztési szerepe. In: Jakab, Albert Zsolt; Vajda, András (szerk.) *Változó ruralitások: A vidékiség mai formái*. Kolozsvár, Románia: Kriza János Néprajzi Társaság, 167-173.
27. Sárosi-Blága Á. (2020): Pedagógusok és pedagógusszerepek rurális környezetben. In: Bodó Julianna (szerk.) *Térség és tudomány*. Sepsiszentgyörgy, T3 Kiadó, Kolozsvár, EME.
28. Sousa S.F. (2013): Families, Schools and the Image Communication in the Education Market, *International Journal about Parents in Education*. 7/2. 177-188
29. Szász M-M. (2021): Szülői segítségnyújtás az iskolai tanulmányi feladatok teljesítésében - Szülői kommunikáció – I. Rész. *Acta med. sociol.* 13 (33), 144-159.
30. Szász M-M. (2022): Szülői segítségnyújtás az iskolai tanulmányi feladatok teljesítésében - Szülői kommunikáció – II. Rész. *Acta med. sociol.* 13 (34), 212-232.
31. Wallin D. C.; Newton P. (2014): Teaching Principals in Small Rural Schools: “My Cup Overfloweth”. In *Alberta Journal of Educational Research*, Vol. 60, No. 4, 708-725.
32. Wildy H.; Siguräardóttir S. M.; Faulkner R. (2014): Leading the small rural school in Iceland and Australia: Building leadership capacity. *Educational Management Administration & Leadership* 42(4 Supplement): 104–118.